

**Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej
oraz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego doktora Tomasza Sikory**

Dorobek naukowy i rozprawa habilitacyjna

Strona | 1

Dorobek naukowy doktora Tomasza Sikory trudno omawiać osobno od książki *Bodies Out of Rule: Transversal Readings in Canadian Literature and Film* (2014) stanowiącej osiągnięcie naukowe według kryteriów Ustawy, albowiem całość dorobku habilitanta, włączając w to książkę opartą na jego doktoracie (*Virtually Wild: Wilderness, Technology and the Ecology of Mediation* [2003]), charakteryzuje się spójnością i dowodzi konsekwentnego rozwoju jego zainteresowań naukowych. Nie jest to przy tym dorobek monotematyczny; wręcz przeciwnie—zakres zainteresowań i kompetencji doktora Sikory jest imponujący. Obejmuje on zagadnienia literaturoznawcze, ale również zagadnienia związane z szerzej pojmowanymi „tekstami kultury” (w tym filmem), a przede wszystkim problematykę pogranicza teorii kultury i literatury, a także filozofii w powiązaniu z praktyką społeczną. Analiza konkretnych tekstów stanowi na ogół odskocznik lub materiał ilustracyjny do szerszych rozważań teoretycznych. Tematyka teoretyczna omawiana jest w pracach habilitanta najczęściej w odniesieniu do przykładów północnoamerykańskich (USA, a od okresu doktoratu głównie Kanada), ale w ostatnim okresie także coraz częściej w odniesieniu do realiów polskich.

Postulująca „nową ekologię” monografia *Virtually Wild*, której źródłem jest zainteresowanie dialektyką „dzikości” i technologii w kulturze Stanów Zjednoczonych w odniesieniu do konstrukcji podmiotu oraz zagadnieniami z kręgu eko-feminizmu, zaznacza jednocześnie zagadnienia, które habilitant będzie podnosił w swoim późniejszym dorobku, takie jak miejsce pojmowanych tak dosłownie jak metaforycznie odpadów i zanieczyszczeń w kulturze (ten temat w nowej odsłonie powraca np. w artykule „Odmieńcy / śmieci”, 2007; wydany w języku angielskim jako „Queer / Waste” w 2008 r.), konstrukcja współczesnego podmiotu w kontekście teorii percepcji oraz w odniesieniu do kwestii płciowości i cielesności, biotechnologia. Wątki te łączą się w dorobku doktora Sikory z ogólniejszym zainteresowaniem zjawiskami czy dyskursami na różne sposoby kulturowo

epiesjonowanymi, peryferiami, tym co dyskurs większościowy marginalizuje i ukrywa, a więc szeroko pojętą kategorią „inności” czy też „różnicy”. Tutaj znaczącą rolę odgrywają rozważania dotyczące kulturowego miejsca osób reprezentujących mniejszościowe konstrukcje płciowe oraz preferencje seksualne oraz konstrukcji kategorii „queer” jako zagadnienia teoretycznego, ale także funkcjonowania tej kategorii w ramach praktyki kulturowej i społecznej. Co więcej, doktor Sikora konsekwentnie w wielu publikacjach eksplikuje, rozwija i stosuje swoje rozumienie „queer” jako polityki/ideologii oraz podejścia interpretacyjnego. Na przykład w przejrzystym, kompetentnie napisanym tekście pt. „...czymś innym niż...”: queer jako (antyliberalna) polityka pożądania i różnicy”, który ukazał się w 2012 r. w zbiorze *Strategie queer. Od teorii do praktyki* habilitant przedstawia obszerną dyskusję dotyczącą teoretycznych podstaw anty(neo)liberalnego ukierunkowania „queer” („odmienczości”) oraz deleuzo-guattariańskiego, antyesencjalistycznego rozumienia podmiotu queer, który jest w jego ujęciu „ucieleśnionym podmiotem zasadzającym się na nadmiarze, pożądaniu i różnicy”, kontrastując je z podejściami charakterystycznymi dla polityki LGBT. Podobnie konsekwentnie w kontekście „odmienczości” rozważane są kwestie związane z konstrukcją wspólnoty i narodu (np. w „Queering the Heterosexual Fantasy of the Nation”, 2004), a przede wszystkim (neo)liberalizmu (np. „The Liberal Mind and Its Mutants”).

Prócz wymienionych powyżej cech i tematyki dorobku doktora Sikory należy zaznaczyć silną orientację tego dorobku na zagadnienia praktyki społecznej oraz społecznej zmiany. Wśród wielu tekstów tego rodzaju należy wyróżnić świetne studium pt. „Emancypacje codzienności” (2014). Habilitant rozpoczyna tekst świeżą analizą znanej fotografii Alfreda Eisenstaedta, która dla pokoleń Amerykanów obrazuje symboliczny moment zakończenia II wojny światowej. Zostaje ona ukazana przez pryzmat mitu (w ujęciu Bartha), jako ikoniczna reprezentacja o sile normalizującej, co staje się przyczynkiem do szerszych rozważań na temat powiązań habitusu (Bordieu; koncepcja rozważana także w odniesieniu do myśli Judith Butler), mitu i normy oraz postulatu „rewindykacji codzienności”, który zostaje rozwinięty w odniesieniu do myśli de Certeau oraz koncepcji deterytorializacji oraz pożądania Deleuza i Guattariego. „Polityka codzienności”, w uproszczeniu, miałyby polegać na odzyskiwaniu tych elementów codzienności, które na różne sposoby zaprzeczają normie organizującej życie społeczne, są marginalizowane bądź wymazywane.

V. Jawni. W orobku klucz metodologiczny służący rozpatrywaniu zagadnień szczegółowych powiązanych z zaznaczonymi wyżej kwestiami jest dobrany z uwagą i roztropnością. Obok różnorodnych podejść poststrukturalistycznych i szczypty psychoanalizy, szczególną rolę odgrywają podejścia mieszczące się w luźno zdefiniowanej acz bogatej palecie podejść queer. Jest to teren metodologicznie trudny, po którym jednak habilitant porusza się swobodnie, sprawnie, można nawet powiedzieć, z wdziękiem, unikając uproszczeń i przekłamań. We wszystkich tekstach metodologia nie stanowi ozdobnika ani zakreślającej granice rozważań ramki; jest ściśle zintegrowana z rozważaniami autora i tkanką tekstu, stając się—tak jak to być powinno—narzędziem niezbędnym dla przeprowadzenia wywodu, ale także jego sercem. Pod względem struktury i języka teksty są logiczne, przejrzyste, często błyskotliwe.

Książka habilitacyjna *Bodies Out of Rule: Transversal Readings in Canadian Literature and Film* (2014; 162 strony) to zbiór siedmiu łączących się tematycznie esejów (z których niemal połowa ukazała się drukiem już wcześniej) w otoczeniu wstępu i krótkiego podsumowania. Wstęp zgrabnie usprawiedliwia luźną strukturę całości wyjaśniając, że tekst rozwijał się zgodnie z logiką kłacza, co jednocześnie pozwala autorowi wprowadzić tak podstawową dla książki tematykę cielesności (tytułowe „krnąbrne ciała”), jak podstawy metodologiczne całości tekstu, ze szczególnym uwzględnieniem elementów teorii Deleuza i Guattariego (tutaj kategorie pożądania, transwersalności i wirtualności); i postulować własne, opierające się na tych podstawach, rozumienie kategorii „queerness”—zgodne z tym, co zostało wypracowane we wcześniejszych tekstach doktora Sikory. „Queerness” potraktowane jest jako definiująca dla postawy interpretacyjnej autora, ale jednocześnie płynna i nieograniczająca kategoria powiązana z kategorią cielesności i podważająca wszystko to, co uznawane jest za zwyczajność czy też oczywistość, element rozrywający tkankę tekstu, groźny wskaźnik możliwości istnienia innego systemu, „duch anarchii taksonomicznej” (str. 18). Idea interpretacji transwersalnej Sikory zasadza się, w dużym uproszczeniu i po obraniu wyjaśnień autora z wyszukanej siatki teoretycznej nomenklatury (którą można prześledzić na stronach 13-14 i 19 książki), na przyjęciu postawy permanentnego otwarcia, poszukującej, a nawet burzącej, antynormatywnej; na wzbudzaniu wielowektorowego ruchu interpretacyjnego, a nie poszukiwaniu ostatecznych interpretacji. Takie podejście interpretacyjne umożliwia „transwersalne” odczytanie funkcjonowania ciał (i szerzej—cielesności) zaburzających normę wyznaczoną przez racjonalistyczny kartezjański podmiot w wybranych kanadyjskich tekstach literackich oraz

filmach. Cele interpretacyjne i ostateczne konkluzje autora odnoszą się do ogólniejszego pola kulturowego Zachodu i dotyczą odczytywania różnicy zapisanej na ciele (rasa, płeć, seksualność, itd.) jako zagrożenia dla koncepcji człowieka i kategorii „normalności” czy też „naturalności” wypracowanej przez liberalny humanizm (w tym sensie jest to analiza posthumanistyczna). Wybór tekstów kultury kanadyjskiej jako punktu startowego rozważań szczegółowych habilitanta podyktowany został, między innymi, usankcjonowanym prawnie projektem wielokulturowości kanadyjskiej, stanowiącym dogodne pole dla obserwacji współczesnej (bio)władzy—a konkretniej zjawiska społecznego, politycznego, kulturowego tworzenia, funkcjonowania i normalizowania transgresywnej inności/różnicy w ramach schematu liberalnego humanizmu.

Jest to wybór ze wszech miar słuszny, niemniej szkoda, że autor nie sprawdził właściwej daty wprowadzenia kluczowego dla kanadyjskiego multikulturalizmu Canadian Multiculturalism Act—miało to miejsce to w roku 1988, a nie 1985, jak czytamy u Sikory w zdaniu otwierającym rozdział 1 (str. 27). Szczęśliwie książka nie zawiera więcej tego rodzaju błędów merytorycznych.

Moja ogólna ocena książki *Bodies Out of Rule* jako tematycznego zbioru artykułów jest pozytywna i stwierdzam, że stanowi ona znaczący wkład w istniejący stan badań. Przedstawione rozważania teoretyczne są oryginalne, frapujące, dobrze uzasadnione, poparte odpowiednio dobranym materiałem literackim i filmowym. Pracując na przykładach kanadyjskich, doktor Sikora wyciąga wnioski ogólne ważne nie tylko dla kultury kanadyjskiej, ale dla szeroko pojętej kultury Zachodu.

Nie zmienia to faktu, że tekst pozostawia niedosyt i mógłby być obszernym szkicem do doskonale zapowiadającej się monografii zawierającej spójniej i bardziej dogłębnie zarysowane tło historyczne, kulturowe, literackie oraz stan badań w wybranych dziedzinach, a w szczególności obszerniejsze analizy (zwłaszcza tekstów literackich). Brakowało mi także w niektórych rozdziałach odnośników bibliograficznych, które—w obliczu braku szerzej zarysowanego tła związanego ze stanem badań—popierałyby ogólne, wprowadzające stwierdzenia autora. Przykładowo w rozdziale 1 znajdujemy ogólnikowe stwierdzenie, iż „it has been argued at least since the 1970s that Canadian literature is pervaded by Gothic themes, moods and conventions”, ale nie ma odnośników bibliograficznych do najważniejszych tekstów krytycznych, gdzie takie stwierdzenia się

pojawiały (choćby do pierwszego opracowania na temat kanadyjskiego gotyku autorstwa Margot Northey z 1978 r. – odnośnik do tego tekstu pojawia się dopiero w rozdziale 4, ale nie znajdziemy go w bibliografii); a w dalszej części tekstu, mimo bogatej obecnie literatury krytycznej na temat kanadyjskiego gotyku, autor korzysta szerzej bodajże tylko z monografii Justina D. Edwardsa *Gothic Canada* (2005). Podobnie w rozdziale 4, w którym autor także obszernie zajmuje się gotykiem kanadyjskim. Dziwi w szczególności, że habilitant nie uznał za użyteczny zbioru *Unsettled Remains. Canadian Literature and the Postcolonial Gothic* (2009; red. Cynthia Sugars i Gerry Turcotte), który na różne sposoby odnosi się do cielesności, „potworności” i innych kategorii znajdujących się w kręgu zainteresowań doktora Sikory, a nie zasłużył sobie nawet na drobną wzmiankę. Należy przy tym dodać, że gotyk, obok groteski i parodii, stanowi motyw przewijający się i eksplorowany przez autora w wielu wybranych do analizy tekstach. Podobnie ogólne wprowadzenie do myśli posthumanistycznej w rozdziale 3 także nie zawiera odnośników do podstawowych tekstów należących do tego nurtu.

Zaznaczam, że powyższe uwagi dotyczą materiału w zasadzie pobocznego dla głównego toku rozważań autora, a uzupełnienie zasygnalizowanych braków, aczkolwiek cenne i dopełniające tekst, prawdopodobnie nie wpłynęłoby znacząco na zasadniczą, analityczną część, która stanowi o jego wartości.

W rozdziale 1 i 2 gotyk stanowi klucz do rozważań nad kanadyjską wielokulturowością i traktowany jest jako element z jednej strony z niej się wywodzący, zaś z drugiej kwestionujący jej oficjalny model; stanowi także wyraz nie tylko kanadyjskich, ale—ogólniej—charakterystycznych dla cywilizacji Zachodu obaw, których źródłem jest wszystko, co zaburza uznawany za „naturalny” porządek rzeczy. Dotyczy to w zasadniczy sposób normatywnej definicji tego, czym jest „człowiek”, co można nazwać „ludzkim”, a co zasadza się także na zakreśleniu granic ludzkiej cielesności. Doktor Sikora skupia się w szczególności na potencjalnych kulturowych funkcjach „potworności” i deformacji czy też kontaminacji ciała, jako elementów zaburzających istniejące kategorie, jako inności wymykającej się kategoriom tożsamościowym zapisanym, między innymi, w ramach oficjalnej wielokulturowości. Ukazuje także funkcjonowanie tego, co ludzkie, jako gry czy też interakcji pomiędzy miarą a nadmiarem (str. 42). Swoje rozważania ilustruje poprzez analizę klasycznego horroru Davida Cronenberga *Mucha* oraz odwołując się do wybranych opowiadań Barbary Gowdy z tomu *We So Seldom Look on Love*.

W rozdziale 3 punkt ciężkości pada na podejścia posthumanistyczne, poprzez które w oryginalny sposób odczytane zostaje znane opowiadanie „Blossom” Dionne Brand. Bohaterka tekstu, emigrantka z Karaibów przebywająca w Kanadzie, jak przekonywająco argumentuje habilitant, z sukcesem radzi sobie z normatywnym dyskursem produkującym rasizm poprzez przyjęcie alternatywnej definicji człowieczeństwa, która opiera się na założeniu porowatości i „przepuszczalności” indywidualnej tożsamości i fizycznych granic ciała oraz „performowanie” tożsamości, co ukazane jest poprzez trop opętania. Moja jedyna drobna uwaga do tej interpretacji dotyczy stosunkowo małego nacisku na bardzo silnie zaznaczone w opowiadaniu przeplatanie się i wzajemne wspomaganie rasizmu i mizoginii—doktor Sikora w swojej interpretacji zwraca szczególną uwagę na kwestie rasowe.

W rozdziale 4 autor powraca do gotyku kanadyjskiego i, odwołując się do freudowskiego popędu śmierci oraz kategorii niesamowitości (Unheimlich), analizuje opowiadania autorstwa Alice Munro, Margaret Atwood, Isabel Huggan ukazujące poddane represji pokłady „negatywności” (popęd śmierci) wydobywające się na powierzchnię życia codziennego. Nacisk pada na kwestie kulturowe, stąd zapewne dosyć skrótowe, chociaż frapujące analizy wybranych tekstów literackich.

Rozdziały 5, 6 i 7 opierają się na kanadyjskim materiale filmowym. Jako punkt wyjścia służą spostrzeżenia badaczy (Allan, Persky), którzy odnajdują w kanadyjskiej kinematografii szczególne zainteresowanie „nietypowymi praktykami i tożsamościami seksualnymi”. Odwołując się do wybranych filmów Davida Cronenberga, Guya Maddina, Bruce’a LaBruce’a i Johna Greysona autor odnosi się do takich kwestii jak cielesność jako medium transgresji umożliwiającej zarysowanie symbolicznych granic kultury; pornografia jako zjawisko kulturowe i polityczne; oraz biopolityka. Ponownie znajdujemy tu inspirujący pryzmat metodologiczny (psychoanaliza, Foucault, Agamben, Esposito, Deleuze i Guattari, tudzież cała plejada badaczy i badaczek z kręgu feminizmu i queer), który pozwala habilitantowi wydobyć z tekstów filmowych nowe znaczenia i prowadzi go także do ogólniejszych konkluzji. Szczególnie interesujące są rozważania zawarte w rozdziale 7, a dotyczące strategii kontroli biopolitycznej w przełożeniu na zjawiska kultury, w tym zamykająca rozdział teza, iż wymykająca się kategoryzacji „odmieńczość” (queerness) funkcjonuje, i jest przedstawiana, jako swego rodzaju wirus: element zagrażający

systemu normatywnemu (wyobrażonemu jako ciało, w tym symbolicznie jako „ciało polityczne”), destabilizujący go i właśnie z tego powodu stymulujący i tworzący społecznie. „Wirus”/queerness potraktowane figuratywnie unaoczniają ruch transwersalności, który rozбивa zastane kategorie oraz wersje rzeczywistości.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że o ile oryginalny dorobek naukowy doktora Tomasza Sikory nie jest bardzo obszerny (dwie wymienione wcześniej monografie i około 30 artykułów opublikowanych po doktoracie), jest on jednak spójny, dopracowany i ważki naukowo. Na gruncie polskim habilitant jest jednym z niewielu badaczy tak konsekwentnie zajmujących się teoriami queer, podobnie na gruncie badań nad literaturą i kulturą kanadyjską jest jednym z bardzo niewielu badaczy (szczególnie w Europie) przyjmujących taką perspektywę.

Habilitant opublikował także szereg recenzji i wstępów. Ma solidne doświadczenie redakcyjne (jest współredaktorem i założycielem czasopisma *InterAlia*, współredaktorem szeregu zbiorów artykułów naukowych oraz monograficznych numerów czasopism). Jego aktywności naukowej dowodzi ponadto aktywny udział w konferencjach (32 referaty po doktoracie).

Dorobek dydaktyczny, działalność organizacyjna i popularyzatorska

Habilitant od wielu lat aktywnie uczestniczy w życiu wielu polskich środowisk badawczych, w tym środowiska kanadyjskiego (tu należy wymienić funkcję sekretarza Polskiego Towarzystwa Badań Kanadyjskich, którą pełnił w latach 2010-2013) oraz badaczy z kręgu gender/queer. Należy do organizacji naukowych. Był współorganizatorem 12 konferencji, głównie międzynarodowych (w tym pionierskich konferencji skupiających się na problematyce queer/gender i gromadzących tak naukowców jak organizatorów kultury oraz działaczy społecznych), a także wykładów gościnnych. W 2006 i 2009 r. wygłosił cykle wykładów na Cyprze i w Słowenii w ramach programu Erasmus oraz szereg innych wykładów gościnnych w polskich i zagranicznych ośrodkach uniwersyteckich. W ramach popularyzacji nauki dał szereg wykładów dla szerokiej publiczności, w tym także młodzieży, i brał udział w otwartych dyskusjach na tematy związane z jego zainteresowaniami badawczymi. Publikuje kompetentne teksty popularyzatorskie na różnorodnych portalach internetowych oraz z werwą „bloguje” („Hodowla Idei”)—dodać tu

Widoczne jest, że nawet tego rodzaju teksty popularyzatorskie autorstwa habilitanta mają spory ciężar intelektualny. Doktor Sikora ma duże doświadczenie w pracy dydaktycznej na różnych uniwersytetach polskich i wypromował imponującą liczbę prac magisterskich (ponad 100). Korzystał z grantów i stypendiów przyznawanych na zasadzie konkursowej (w tym grant JFK Institute Wolnego Uniwersytetu w Berlinie oraz grant Faculty Enrichment Program Ministerstwa Spraw Zagranicznych Kanady).

Podsumowanie oceny

Rozprawę habilitacyjną, dorobek oraz działalność naukową doktora Tomasza Sikory oceniam **jednoznacznie pozytywnie**. Zarówno książka habilitacyjna jak i pozostałe prace świadczą o stałym rozwoju habilitanta, jego dojrzałości intelektualnej, metodologicznej i warsztatowej. Stanowią ważny wkład w stan badań. **Stwierdzam, że dorobek naukowy, jak również osiągnięcia dydaktyczne i popularyzatorskie doktora Tomasza Sikory predysponują go do otrzymania stopnia doktora habilitowanego.**

74 Poznań
+48 61 852 31 03